

például 1980-ban kerül lágerbe, ahonnan sosem tér vissza.

A kiirtott irodalom az elmúlt években kezdett voltaképp újra sarjadzani a véráztatta ukrán földeken. Fiataljai már fesztelenül, a múlt koloncáitól mentesen próbálnak szembenézni az élet valódi kihívásaival. A jelek szerint lesz még ereje e megtiport irodalomnak halottaiból föltámadni.

METZ KATALIN

Szép magyar tánc

A Televideo Kiadó által megjelentetett *Szép magyar tánc* című műsoros kazetta méltán tarthat számot a magyar néptáncot és színpadi néptáncművészetünket kedvelők érdeklődésére. Az öt amatőr (Bocskai, Jászság, Nyírség, Vidróczki és Csepel) és két hivatásos (Kodály, Honvéd) együttes által bemutatott kompozíciók a koreográfusok vallomásaiként idézik elénk táncagyományunk – *Vahot Imre* szavaival “szép nemzeti kincsünk” – néhány jellemző vonását. Alkotók és előadók a művészi élmény erejével adnak olyan hiteles képet a közeli és távolabbi múltban gyökerező tradícióról, mely alapján egyúttal benyomást szerezhethetünk a magyar koreográfiai iskola világszerte elismert erényeiről, korszerű folklorizmusáról. Ez utóbbi lényege olyan, a hagyományból következő újraalkotás, mely nem torzíja el az egyes tánc típusok jellemző formai sajátosságait és stílusjegyeit. Tanulságos ilyen szempontból, ha egymás mellé állítjuk Balla Zoltán Szamosháti táncok és Szabó Szilárd Felső-Tisza-vidéki pásztorbotoló című koreográfiáját. Összehasonlításuk alapján kirajzolódnak a pásztorbotolókra közösségi normaként jellemző stílusjegyek és az értelmezés, újraalkotás egyéni vonásai. (Eltorzítja viszont a hagyományt egyénieskedő értelmezésével Kiss Ferenc Nyírségi botoló és játék című koreográfiája.)

Jól megfigyelhető koreográfusainknak az a törekvése is, hogy érvényesíteni kívánják táncagyományunk egyik legszembeötlőbb vonását, a rögtönzést, melyre már a XVIII. század vége óta felfigyeltek külföldi és hazai ismerői. Ezt a vonást érzékeltetik a kompozíciókba iktatott szóló és több szólamú részek, melyek a tánc stílusjegyeit tömören megfogalmazó és felnagyító csoportos formákból villannak elénk.

A koreográfiák korszerű folklor szemlélete egyúttal korrekt képet ad a különböző vidékek táncairól. az antológia alapján benyomást szerezhethetünk a nyugati dialektust képviselő Zobor vidék, Rábaköz és Duna-mente táncagyományáról, megismerhetjük a Felső-Tisza-vidék pásztorbotlót, oláhosát, verbunkját és csárdását, Erdélyből pedig Kalotaszeg és a Mezőség virtuóz legényesét, valamint csárdását, továbbá a gyimesi csángók archaikus szóló és párostáncait. Sajnálatos, hogy a könnyebb áttekinthetőség érdekében nem valósította meg a szerkesztés ezt a területi csoportosítást, s reméljük, hogy egy újabb sorozat a még hiányzó vidékek (Dél-Dunántúl, Dél-Alföld, Palócföld stb.) táncfolklorját is bemutatja.

Táncagyományunk e regionális tagozódását felidéző tanulságok mellett tánckultúránk múltjáról, a múlt emlékeit őrző jegyeiről is vallanak a koreográfiák. Így az egykori fegyvertánc-hagyomány jellemző vonásait, a párbajszerű mozzanatok, az eszközkézelést és az eszköz felett járt ügyességi formulákat ismerhetjük meg Balla Zoltán és Szabó Szilárd koreográfiái alapján. Régi stílusú férfítáncunk regionális típusairól ad képet Zsuránszky Zoltán Rábaközi táncában a dús, Balázs Gusztáv Oláhos című műve, Zsuránszky gyimesi táncában pedig a féloláhos, míg a tánc típus legfejlettebb változatát, a legényes Novák Ferenc és Farkas Zoltán koreográfiája, valamint Putnoki Elemér szólója mutatja be. Régi páros táncunk egyik korai típusa, az ugrós páros, Papp Imre Duna-menti táncok című művében jelenik meg. A középkori gyökerű vonulós pároshoz kapcsolódva a reneszánsz szellemét idéző forgós párost Zsuránszky Zoltán Gyimesi csángó magyar táncok című koreográfiájában láthatjuk.

Új típusú férfítáncunkat, a verbunkot képviseli a sorozatban a Szamosháti táncok, valamint Kiss Ferenc Verbunk és csapás című koreográfiája. A csárdás régies, még a XVIII. század előtti táncáramlatok jegyeit őrző erdélyi változatát a mezőségi csárdás idézi Novák Ferenc művében, a nyugati dialektusra jellemző típust pedig a két Duna-menti táncokat bemutató koreográfia alapján ismerhetjük meg. Az új táncstílus pregnáns jegyeit tükröző, a reformkorban diadalmaszkodó csárdásról pedig a Szamosháti táncok című koreográfia ad képet.

A tavaszt köszöntő rituális leánytánc és a falujáró füzértánc formuláit idézi elénk Foltin Jolán Zobor vidéki leánytánc című műve, a legényavató körverbunk markáns vonásai pedig Zsuránszky rábaközi kompozíciójában jelennek meg.

Az elmondottakból talán kitűnik, hogy a Szép magyar tánc című televíziós sorozatból összeállított válogatás sokrétűen hasznosítható. Rangos és élményt adó alkotásokkal ad bepillantást

egy viszonylag új művészeti ág, a színpadi néptáncművészet világába. Egyúttal felhívja a figyelmet arra, hogy nem teljes a magyar művelődéstörténetről alkotott képünk táncchagyományunk ismerete és tanulságai nélkül.

PESOVÁR ERNŐ

A Romániai Magyar Irodalmi Lexikon második kötetéről

Baráti kéz juttatta íróasztalomra a bukaresti Kriterion Kiadónál megjelent Romániai Magyar Irodalmi Lexikon második kötetét. Társa, az első kötet a kézikönyvek között sorakozik a polcon: 1981-ben látott napvilágot. Tíz év kellett tehát a második rész megjelentetéséhez – s ez a késés még akkor is elgondolkodásra késztet, ha tudom, ez a tíz év valójában nem is tíz, hanem nyolc, hiszen a mostani kötet kéziratát 1983-ban zárták le. Természetesen nem a nyomdakész kézirat megjelentetése követelt nyolc évet; nagy dolgoknak kellett történniük, hogy a kézirat egyáltalán nyomdába kerülhessen.

De hát kezdem előlről... A hetvenes évek elején *Venczel József*, az erdélyi magyar tudományosság egyik legkiválóbb alakja dolgozta ki a Lexikon címszavainak jegyzékét. Tervei alapján ez a lexikon a romániai magyar írásbeliség egészét felöleli: személyi, helytörténeti, intézménytörténeti és sajtótörténeti címszavakat tartalmaz. Nem egyszerűen irodalmi lexikon tehát, hanem a romániai magyar írásbeliség lexikona: a kémiai, fizikai vagy éppen iskolatörténeti anyag épp olyan természetességgel szerepel benne, mint az irodalmi. Ennek az alapvetésnek az alapján látott munkához a szerkesztőség *Balogh Edgár* irányításával, aki a lexikont kései évei legfontosabb produktumának tekinti. A népes gárdát foglalkoztató szerkesztőség az első kötet anyagát 1980-ban zárta le; csonkításokkal, a cenzúra működéséből következő kényszerű elhagyásokkal ez az anyag jelent meg 1981-ben. Az elhagyásokról a mostani második kötet tájékoztat: "A cenzúra már az I. (A-F) kötet esetében is akadályozta a címszavak egy részének megjelentését. Egy minisztériumi szópárbaj után ezek közül többet visszaperelt a Kriterion és a szerkesztőség, de ezeket – az Apor-kódextől a farsangi játékokig – gyűjtőcímszavakba kellett átutalniuk, számos kidolgozott címszónak azonban, főleg egyházi vonatkozásuk miatt, még átutalását sem engedélyezték, s a már ólomba szedett anyagból az utalást is eltávolították." (Csupán zárójelben jegyzem meg: mekkora munka lehetett mindez! Csodálkozni persze semmi okom nincsen, hiszen az elmúlt hetekben olvastam *Szilágyi István* írását a romániai cenzúra működéséről. Szilágyi megfogalmazott alapelvekről ír: így például tilos volt román parasztot bocskorban ábrázoló festményről reprodukciót közölni. Előfordul, hogy a nyomdában az elkészült kliséből egy darabot lefűrészelték: így a lefűrészelt darabbal együtt a bocskor is eltűnt.) A második kötet azonban már hasonló módon sem jelenhetett meg: az időközben felerősödő nemzetiségi elnyomás számára a kötet egésze elviselhetetlenné vált. A nyomdába adás feltételei így csak az 1989 decemberi fordulat után teremtődtek meg.

A most felszínre került kötet anyagát – ahogy jeleztem is – a szerkesztők 1983-ban zárták le. Az ezt követő időszakból csupán az elhalálozási adatokat jegyezték be. Minden más változtatás már a kézirat egészének újraszervezését követelte volna meg, s újabb késedelmeket, bonyodalmakat okozott volna. Mindebből az is következik, hogy ez a mostani, az adatokat G-től K-ig tartalmazó kötet néhol ma már el nem fogadható értékeléseket is tartalmaz. Minden bizonyos, más alaphangot megütő szócikk jelent volna meg például Hajdú Győzőről, az Igaz Szó szolgalelkű, a Ceausescu-rendszert kiszolgáló főszerkesztőjéről, vagy éppen az illegális mozgalmi sajtóról. Valószínűleg az erőszakos iskolaszűrésről is szólt volna az iskolahálózat című szócikk. Ez az egyik ellentmondása a kötetnek. Szólnom kell a hiányosságáról is: az egyes szerzők könyveinek jegyzékét és a bibliográfiai adatokat is csak 1983-ig adja meg ez a kötet. Ennek megfelelően ma is Erdélyben élőknek tűntet fel azóta Magyarországra vagy máshova került írókat. Mindez azonban nem a szerkesztőség hibája, inkább a kényszerűségből következik. Mindezt felismerve írják a szerkesztők, hogy a még tervezett két kötet után megjelentetik a lexikonsorozat pótkötetét, amelyben megtalálhatók lesznek a cenzúra kényszerítése folytán elhagyott nevek és adatok, s az 1983 utáni romániai magyar szellemi élet tényei, eseményei. Remélhetőleg az újabb kötetekre nem kell évtizedeket várnunk.

FÜZI LÁSZLÓ